

Er der i Norge et Folk eller to Folk, en Kultur eller to Kulturer?

Taler
Yngvar Nielsen

Dato
16 oktober 1886

Sted
Studentersamfundet, Kristiania

1 Mine Herrer!

Man har i de senere Aar hørt en Række af høist forunderlige Paastande om vort Folks nationale Liv. Hvis disse Paastande om Særegenhederne ved det norske Folk var sande, saa maatte vi Nordmænd i længere Tid have levet i en ganske
5 besynderlig Forvildelse. Det er dukket op en Paastand, som er overordentlig udbredt, og som har fundet mange Tilhængere, og som vistnok har havt ikke ringe Indflydelse paa de Fænomener, hvortil vi have været Vidne. Paastanden lyder simpelthen saaledes, at der i Norge ikke alene er et Folk, uten to Folk, som
10 endog i sin hele Grundopfatning af Livet skulde være forskellige, og denne Forskel skulde være begrundet i ethnografiske Forhold. Man har endvidere hørt, at det ene Folk skulde være det undertrykte, og at det andet skulde være det herskende; hvorvidt det før undertrykte nu skulde øve Gjengjæld, er ikke sagt, men der er ialfald tilladt at drage den Slutning, at saa er Meningen.

15 Man er gaaet endnu videre; der er opstillet den Lære, at hvert af de to Folk skulde have sin forskellige Kultur, og naar der saa har været stærke politiske Kampe, saa har man sagt, at det ikke alene gjaldt de enkelte Personers eller politiske Partiers Magt, men om at skaffe den ene Kultur Overvægten over den
20 anden, at det gjaldt at skaffe den Kultur, som før har ligget under, Magten over den anden. Hvis denne Paastand var sand, saa er Følgen deraf naturligvis den, at hele den politiske Kamp hos os skulde have staaet mod en større Baggrund. Man har hørt Navnet Kulturkamp anvendt paa denne Partistrid, og det er et klingende Navn; det er et Slagord fra Tyskland, hvor dermed betegnedes noget
25 af det, som har været det mest betydningsfulde der i de sidste 10-12 Aar; det er ganske galant at overføre dette Slagord paa vore langt mindre Forhold. Der er dem, som tror, at de forskellige politiske Meninger ere begrundede i denne Forskel i Kultur og i ethnografiske Forskelligheder mellem de to Folk, og de

30 har drevet denne Anskuelse til den Yderlighed, at de har paastaet, at man fødes
til at have den ene eller den anden politiske Opfatning, at altsaa de politiske
Opfatninger hos os har havt sin Rod i naturlige Forskjelligheder; saaledes som
de politiske Synsmaader træder frem hos os og kommer til Brydning, skulde de
altsaa ligefrem være begrundede i Herkomsten, enten man altsaa hørte til det
35 ene Folk og den ene Kultur eller til det andet og den anden Kultur.

For nogle Maaneder siden blev det i Telemarken - eller Telafylke, som man nu
behager sig i at kalde det - sagt mig af en Mand der, at alle derhenne maatte høre
til det politiske Venstreparti, og at de naturligen maatte være mine
40 Modstandere. Var der nogle enkelte, som gav sig ud for det modsatte, saa skede
dette mod deres bedre Overbevisning og hovedsagelig for at narre; det skulde
være en fysisk Umulighed at være Høiremand der.

Men endnu klarere har denne Tanke været fremholdt i Stortinget i 1883 under
45 den bekendte Rigsretsdebat. Der udtalte nuværende Postmester Halvor
Bentsen følgende:

"Hvad man kalder Intelligensen, den saakaldte dannede Klasse i dette Land,
lever paa den europæiske Civilisation, paa den europæiske Kultur, som staar
50 Folket fjernt. Der er Intelligens i andre Folk, i andre Lande; men den franske er
folkelig, den engelske er folkelig; den staar i Rapport til Nationen; men det gjør
vor Intelligens meget lidet - den store Regel er, at den gjør det ikke. Den lever
paa en europæisk Almenkultur, og derfor er den kommen i dette Forhold til
Folket; derfor ser den paa Folket paa den Maade den gjør; det er for mig en af
55 Forklaringsgrundene - og derfor er den politiske Kamp, som føres i dette Land, i
en ikke uvæsentlig Grad en Kulturkamp, og hvorfor er denne Spaltning større
her end andensteds? Ja, jeg har givet Forklaringsgrunden. Det, som man kalder
Intelligens i de store europæiske Folkesamfund, har sin Rod i Folket selv, den er
et Udspring deraf; men hvad vi har hos os, er taget paa Borg, og derfor er denne
60 Spaltning større og stærkere, og derfor blander der sig et andet Element ind i den
politiske Kamp her, end det i andre Samfund er Tilfældet."

Diss Ord indeholder en meget tydelig Præcision af det Standpunkt, hvorpaa
nævnte Politiker stiller sig.

65

Jeg vil ikke bringe den politiske Anvendelse ind, verken for eller imod. Hvad
Spørgsmaalet gjælder, er kun dette, om der er noget faktisk Grundlag for

Paastanden. Er Læren om de to Folk rigtig, saa har man naturligvis Lov til at anvende den i den politiske Kamp, derom er der ikke Tvivl; men er den en Chimære, et Foster af Fantasien alene, da maa den vises tilbage, da er den ikke tjenlig som Udgangspunkt for politiske Diskussioner, da kan den kun nævnes som en historisk Kuriositet fra vor Tid.

I det her opkastede Spørgsmaal, om der er to Folk og to Kulturer hos os, gives der ingen Mellemtung; enten er det saa, eller saa det ikke saa; tertium non datur.

Hvad det da her først gjælder at undersøge, naar man vil bedømme Gehalten i denne Paastand, er:

1) Er Norge det eneste Land, hvori de Samfundsklasser, der er de første Modtagere af de almindelige Kulturbevægelser, for en Del er af udenlandsk Oprindelse? Og findes her mange indvandrede Slægter?

2) Kan dette have nogen reel Virkning paa den ved dem som Bærere af Landets høieste Intelligens repræsenterede Kultur?

Som man ser, hersker der en nøie Forbindelse mellem disse to Spørgsmaal.

Det gjælder først at faa paa det rene, om vore Forhold danner en undtagelse, hvorvidt altsaa Norge er enestaaende fremfor alle øvrige Lande, og om den hos os indvandrede Rase er talrigere end i andre Lande.

Det nærmeste for os er da at se paa vore Nabolande; vi behøve hverken at gaa til Tyskland, hvor et stærkt slavisk Element er kommet ind, heller ikke til Frankrige eller England; vi kan holde os til Danmark og Sverige, og se, om der staar to Racer mod hinanden. Vi gaar da først til Danmark; der er bekjendt, at det nationale Element der har holdt sig frem i Form af en stærk Reaktion mod Tyskheden; men i Danmark er man dog neppe gaaet videre, end til at anse det nødvendigt at afføre sig den ydre tyske Aandsdragt for saa atter at staa der fuldt national. Læren om de to Folk har i Danmark ikke vundet nogen stor Udbredelse, uagtet den der kunde have en meget bedre Grund til at dukke op, da specielt en stor Del indvandrede Slægter, der altsaa skulde arbeide paa Indførelsen af en eiendommelig Kultur, er i Besiddelse af en stor Del af Landets Jordegods.

Tager man den danske Adelsaarbog for sig, saa vil man se, at der findes et overveiende Antal af oprindelig tyske Slægter, men ser man paa den danske
110 Adel, saa vil man alligevel komme til det Resultat, at den nu er national dansk, og at de tyske Slægter ere gaaede ind under det danske Element, og det, uagtet Indvandringen af Tyskere til Danmark har været af langt større Udstrækning end der nogensinde kan være Tale om i Norge. At der til Danmark er foregaaet en betydelig Indvandring til Borgerstanden er ogsaa sikkert, og at der i denne
115 har gjort sig gjældende Indflydelse fra tyske Landsdele og tyske Soldater. I danske Byer findes der mere end en

----- "velfornemme Krømmer,

120 hvis Far og Mor var Tysk, men Farfar var en Bremer,

en velbemidlet Mand, som kaldtes Peder Paars."

Disse skulde altsaa netop repræsentere det indvandrede Element, som endnu
125 ikke skulde have tabt Bevidstheden om sin fremmede Herkomst. Men i Danmark møder man ikke denne Paastand om de to Folk, uagtet der ogsaa har været stride Kampe.

Jeg vil fremholde Sverige som det Land, hvorfra vi bedst kan hente
130 Sammenligninger. Lad os da gaa til Sverige! Den svenske Borgerstand har fra Middelalderen af været opblandet med tyske Elementer i en Udstrækning, hvortil vi i Norge intet tilsvarende har. Især var i Middelalderen Indvandringen til Stockholm særdeles stor; Stockholm var den Gang næsten en tysk By. Bergen naar ikke op mod Stockholm i Henseende til Germanisering, bl.a. fordi
135 Tyskerne i Bergen ikke gikk ind i Borgerskabet. I Stockholm bemægtigede Tyskerne sig hele Borgerskabet og indtog de mest indflydelsesrige Stillinger blandt dem. Medens der er Grund til at antage, at det norske Borgerskab før 1550 kun har modtaget ringe Tilførsel udenfra, og har holdt sig rent norsk, og saare lidet opblandet, hvilket maaske ikke har været til Gavn for dem, saa er de
140 svenske Steder i Middelalderen stærkt opblandede med Tyskere. Visby var en langt mere tysk By end Bergen. Og dog har Gotland de mest anseede svenske Dialekter. Efter Middelalderen gikk det paa samme Maade, dog var Indvandringen da svagere. Men den har aldrig ophørt, hvad allerede vil vise sig, om man erindrer Navnene paa Gøteborgs store Handelsmagnater.

Naar man gennemgaar de svenske Familier, vil man finde en Mængde franske Navne. Vallonske Slægter har holdt sig meget længe i Sverige, og deres Navne findes i de høieste som de laveste Lag. Inden Adelen er der et meget stærkt
150 udenlandsk Element. Men er det ikke netop den svenske Adel, som har repræsenteret Nationens Interesser, som har baaret den politiske Udvikling og længe gaaet i Spidsen? Den svenske Adel har staaet som den, der har forstaaet det nationale Krav, og dog tæller den af udenlandske Navne saa mange, at det er høist forbausende. Jeg har gennemgaaet Ættetavlerne for alle de Slægter, hvis
155 Navne begynder med A, D, E og F. Af alle paa A var der 57 indfødte svenske Familier, hvorimod 31 indvandrede Familier, altsaa er over 1/3 Del af fremmed Slægt. Jeg regner til de indfødte ikke alene de egentlig gamle, ursvenske Familier, men ogsaa alle dem, som kom ind fra Norge og de danske Provinser, ligesom ogsaa hele den finske Adel. Paa D finder man et noget andet Resultat; der findes
160 kun 32 indfødte Slægter, men 58 udenlandske; Resultatet er her altsaa omvendt, idet de indvandrede er 2/3 Dele. Paa E stiller Forholdet sig gunstigere for de svenske Familier; her er der 70 svenske og 34 indvandrede Slægter. Paa F holder inden- og udenlandske hinanden stangen, 40 mod 41. F skulde ogsaa være et af de mest neutrale Bogstaver med Hensyn til Navnene, medens der paa D findes
165 en hel Del franske Navne, der begynder paa De.

Men dette er ganske mærkelige Resultater. Hele Verden har ydet sit Bidrag til den svenske Adel, helt fra Norge til Armenien.

170 Medens Brahe og Leivenhaupt ere ægte svenske Slægter, har man fremmede som De la Gardie, Douglas, Wachtmeister osv., der strax røber den fremmede Oprindelse. Men der er her foregaaet en fuldstændig Amalgamation, saaledes at det hele staar som fulstændig nationalt. Vil nu noget Menneske komme og sige at den svenske Adel, som er indvandret udenfra, at den ikke er fuldstændig
175 national, og at der her er to Folk? Nei, en saadan Tale vil aldrig høres.

Den svenske Borgerstand er mere opblandet med fremmede Elementer end den norske. Over Adelen har jeg givet Tal, men Mhrr. ville, selv om det her ikke lader sig gjøre at tilveiebringe tilsvarende statistiske Opgaver, kunne se, at de
180 Forhold, om hvilke der paastaaes hos os, at de giver Anledning til at tale om to Folk hos os, ogsaa findes i fuld Udstrækning i Sverige.

Men hvorledes stiller nu Forholdet sig hos os i Norge? Det maatte da være Bybefolkningen, der skulde repræsentere det fremmede Element, og ser man paa

Navnene, saa findes der virkelig en hel Del, som ser forfærdelig udenlandske ud; men gaar man lidt nøiere ind paa disse Navne og ser man lidt nærmere paa, hvorledes de er opkomne, saa vil man erfare, at de ikke er saa forfærdelig udenlandske endda, og at Navnene meget mere blænde og forvirre. Jeg skal
190 nævne en Del Exempler herpaa, som ere mig meddelte af en Mand, hvem det i disse personalhistoriske Spørgsmaal maa være tilladt at betegne som en Autoritet.

Navnet Kraft f. Ex, det lyder jo saare tysk; men familien nedstammer fra Prester,
195 der ikke har være tyskere, men sandsynligvis Nordmænd. Navnet Pay klinger jo udenlandsk; men Slægten nedstammer fra en Bonde i Lier. Pryz er sandsynligvis det samme Ord som Preusser; Familien nedstammer fra en Raadstueskriver paa Fredrikshald. Navnet Aschenberg skriver sig fra Askeberget, en Plads under Støren Prestegaard. Navnet Ryrup maa have været dansk; den første norske
200 Ryrup er ogsaa opkaldt efter Biskop Ryrup i Christianssand (1720-1738); men der bestod intet Slægtskabsforhold mellem dem; den sidstnævnte Ryrups Fader havde ellers været Prest i Nordland.

Familien Rasch er sandsynligvis norsk, ialfald er den ikke længere end fra
205 Danmark. Kauriuslægten stammer fra Nordland. Navnet Capjon klinger jo ualmindelig udenlandsk; men Slægten er norsk. Hvorvidt forøvrigt Traditionen om Navnets Oprindelse er paalidelig, er mig ubekjendt. Familiens Stamfader skulde have hedt Jon, han var Tømmerkapper ved Drammenselven og meget dygtig til at kappe, derfor kaldtes han Kappejon! Den yngre Slægt Vogt har kun
210 Navnet fra den ældre; Familien er norsk og heder oprindelig Nielsen. Dedekamfamilien skriver sig fra norske Bønder i Nedenæs.

Hvis man gennemgaar de norske Borger- og Embedsmandsfamilier, saa vil man finde, at et langt større Antal, end man i Almindelighed er tilbøielig til at tro, er
215 oprindelig norsk, og man kan under Gennemgaaelsen støde paa ganske besynderlige Resultater; saaledes er Familien Stang norsk, medens Navnet Sverdrup er ligesaa dansk som Astrup. Wergeland kommer af Gaardsnavnet Verkland, Welhaven derimod er en indvandret Slægt. Naar man ser paa de nævnte Personers politiske Udvikling, saa synes det noget besynderlig her at
220 tillægge Herkomsten nogen Betydning.

Det kan imidlertid heller ikke negtes, at der til Norge er foregaaet en betydelig Indvandring, navnlig fra Slesvig, hvorfra vi have modtaget adskillige Slægter, der

225 have været de dominerende i mange af vore Byer. Men Udlændingerne træde
dog tilbage ligeoverfor det norske Element. Saadanne Ombytninger maa foregaa
overalt, hvor Livet pulserer. Folkene udvexle Personer og Hjernekraft, aldeles
som de udvexler Varer; den ene Nation yder den anden sit Overskud af den ene
eller anden Sort. Mange Mennesker vinder ogsaa ligesom Træerne ved
230 Omplantning.

Hvis vi tager alle de større Slægter, som danne Christianiapatriciatet, saa har
vistnok mange af dem udenlandske Navne, men de vare ikke derfor af
udenlandsk Oprindelse; maaske var endog det overveiende Antal norske, og
235 naar man har paastaet, at de var udenlandske, saa har man for fleres
Vedkommende ialfald ikke fremlagt Beviserne. Af de store ældre Slægter ere dog
Collett, Treschow og de ældre Vogter sikre Undtagelser. Collett er en engelsk
Slægt, Vogt en slesvigsk.

240 Jeg tog idag den ældre Borgerbog for Christiania for mig for at tælle
Udlændingerne, men jeg kunde spare mig Tællingen; Borgerbogen gaar
igjennem hele det forrige Aarhundrede, og den er i den Grad norsk, at de
fremmede svinder næsten ind til intet. Der kan forekomme indimellem en
fransk Parykmager eller en tysk Skomager, men gennemgaaende er alle norske;
245 man kan i det høieste anslaa Udlændingerne til 5 Procent.

Der er bekjendt nok, at der i forrige Aarhundrede her i Christiania var et
betydeligt Overskud af døde over fødte; der er da foregaaet en national
Indflytning, men den gaar fra Landdistrikterne til Byen, ikke derimod fra
250 Udlandet.

Bergen viser et fra Christiania meget afvigende Forhold, men den naar dog ikke
op mod Stockholm.

255 Den gamle Borgerbog i Bergen gaar fra 1550-1775 og den har 9279 Navne,
hvoraf 6526 med Angivelse af Fødested. 3552 er fødte i Norge, deraf 2102 i
Bergen, 1607 er fødte i Tyskland; i alt er der 2974 indflyttede, saaledes at der var
en stor Overvegt af fremmede. Det egentlig norske Element repræsenteredes
sikkert alene af dem, som ikke er født i Bergen, men paa andre Steder i Norge;
260 kun 1/3 Part er med Sikkerhed norske i Bergen, medens i Christiania de
fremmede kun udgjør 1/20 Part, og Christiania ligger her Normalen utvivlsomt
nærmere end Bergen.

265 Vore Trælabyer er meget norske; der forekommer vistnok fremmede Navne, som med Sikkerhed skriver sig fra Udlandet, saaledes f. Ex. den franske Familie Cudrio i Skien og Drammen i det 17de og 18de Aarhundrede. Men disse ere dog ikke Regelen.

270 Vi kan altsaa gaa ud fra, at der til Norge med Undtagelse af Bergen har foregaaet en meget liden Indvandring, og en, der er at regne for intet mod Sveriges, hvor de høieste Klasser har været ganske anderledes opblandede end de norske.

Embedsstanden alene staar nu tilbage; man vil naturligvis sige, at om ikke den egentlige Borgerstand har været saa stærkt opblandet med indvandrede, saa har dog dette været Tilfældet med Embedsstanden. Men dette er en forunderlig Misforstaaelse. Der blev i 1815 foretaget en Optælling herover, og den iverksattes af Folk, som vilde have det til, at der var kommet mange fremmede ind. Optællingen gjaldt, om enten Danmark havde flere Emneds mænd, der var 280 norske, eller Norge flere, der var danske. Danmark havde imidlertid trukket til sig et ganske andet og større Procenttal Nordmænd end Norge Dansker; der er, om man saa vil, gaaet mere Hjernekraft fra Norge til Danmark end omvendt; ogsaa vor Embedsstand er lidet opblandet med fremmede Elementer. Hvis vi tager for os Militærstanden, som skulde repræsentere mest af fremmede 285 Elementer - det har jo været paastaat, at den norske Armee kommanderedes af Tyskere -, saa viser det samme sig. Pluraliteten af Generalerne i 1814 var nok Nordmænd med virkelig norsk Herkomst. Der var en stærk Tilbøielighed hos Bonden til at gaa til Armeen, og man vil finde Generaler med de mest nationale Navne, der med Sikkerhed vise, at de var Nordmænd, f.Ex. General Tedderud.

290 Prestestanden har ogsaa været meget norsk, uagtet der findes nogen Indblanding af danske Elementer; den øvrige Embedsstand har ogsaa været opblandet; men i den senere Tid af Foreningen med Danmark herskede der dog en stærk Tilbøielighed mellem de norske Embedsmænd til at søge hen til Norge. 295 Norges Sønner begyndte ogsaa da at sætte sit Maal i Fædrelandet, ikke udenlands, saadan som endnu Brødrene Colbjørnsen havde gjort. Norges bedste Sønner satte sig som Maal at faa sig en Stilling i Fædrelandet, ikke udenfor dette. Om der har været mange indvandrede blant Embedsstanden en Tid, saa har der ogsaa været mange flere norske udenlands, og det er sikkert, at 300 det norskfødte Element i Slutningen af Foreningstiden har havt Overherredømmet, selv om der mellem dem fandtes mange Medlemmer af

Slægter med fremmed Oprindelse.

305 Ser man hen til Nutiden, saa vil man, naar man lægger mærke dertil, faa høre, at Bydialekterne føier sig efter Dialekterne i de omliggende Distrikter. Trønderne f.Ex. har givet Trondhjems Befolkning det bestemte trønderske Tonefald i Dialekter, og det specielt karakteristiske, som findes ved enkelte Byer, har sit Sidestykke hos Befolkningen i de omliggende Landdistrikter. Bergenserne har f.
310 Ex. den samme Lethed og Livlighed, som karakteriserer Befolkningen i Sogn og Vos. Vi vil ogsaa, naar vi sætter Christiania ud af Betragtning, se, at Befolkningen i Byerne ved Christianiafjorden danner samme Modsætning til Christianssandenderne som Befolkningen paa begge Steder indbyrdes gjør. Vi kan ogsaa trække Paralleller mellem Trøndere vis à vis Bergensere og vor
315 Nabobyer vis à vis Christianssand. Dette kunde ikke været Tilfældet, hvis der var to Raser, hvis Særegenheder altsaa ikke havde tilsvarende Eiendommeligheder hos den omboende Landbefolkning. Det stærke fremmede Element hos os hører saaledes ikke til de historiske Kjendsgjerninger.

320 Men nu kommer vi til det andet Spørgsmaal, som vi har opstillet: Kan disse fremmede Elemener have øvet nogen Indflydelse paa den norske Kultur og det norske Tankesæt? Det synes ikke at være saa; det modsatte synes meget mere at være konstateret, og at de norske Elementer har paatrykt de fremmede sit Stempel. Lad os f.Ex. tage Tordenskjold. Hvem er vel i Tvivl om, enten han var
325 en Nordmand eller en Hollænder? Han var netop Inkarnationen af en ægte norsk Søgut og fra Isse til Fod Nordmand. Og lad os tage hans Slægtning Johan Herman Wessel! Har vi ikke Ret til at regne ham for Nordmand, hvem vi jo ogsaa pleier at regne som Repræsentant for og Bærer af den specifikt norske Retning i Literaturen? Nordmændene har vist en stor Ævne til at optage de
330 fremmede Elementer i sig og beherske dem, og de har sat sit Stempel paa dem og gjort dem til en umiskjendelig Type. Tordenskjold og Wessel Hollændere!

Endnu en Bemærkning! Det kan være tvivlsomt, om Norge ikke mindst ligesaa meget er bragt under Paavirkning af den almene Kultur gennem Nordmænd,
335 der reiste udenlands, til dels paa mange Aar, som gennem de til os indvandrede fremmede.

Vi kan ikke i Historien saaledes som i Kemien se, hvilke Faktorer, der medfører disse mærkelige Virkninger; vi ved ikke, hvad der har bevirket den mærkelige
340 Omarbejdelse fra de indvandrede Hollændere til Wessel og Tordenskjold; vi kan

kun se paa de foreliggende Fakta og holde dem frem, thi om dem lader der sig ikke disputere. Vi kan ikke komme paa det rene med, hvad det er, som bestemmer Nationaliteten. Jeg skal nævne et andet Exempel paa, hvorledes den norske Nationalitet har tilegnet sig en Personlighed, som kunde synes bestemt til aldrig at blive Nordmand, nemlig Grev Wedel. Først i sit 26de Aar kom han til Norge, hvor han tidligere kun havde været paa et Par Besøg; han talte i sin Ungdom fransk og lærte sandsynligvis norsk som et fremmed Sprog; og dog tænkte han i Udlandet paa at gjøre Norge til en fri, konstitutionel Stat.

345

350

Hvorledes kunde han gjøre dette, hvis ikke den norske Nationalitet havde en særegen Ævne til at rive Folk med sig. Hvorledes har Norge paa Frastand alene gennem Fortællinger kunnet rive ham med sig saaledes, at han vilde ofre alt for det? Dette er umulig at sige. Men man har Faktum.

355

Denne Paastand om de to Folk er bleven opstillet noget vel dristig, og man er nu mest tilbøielig til at forlade den, men samtidig er der dukket op en ny Paastand paa et andet Punkt. De høiere Klasser har ikke paavirket denne Kultur, men det er Kulturen, som har paavirket dem; saaledes lyder den efter Postmester Bentsens Udtalelser, og man har mange Sidestykker dertil i den paagjældende

360

Literatur.

Man har altsaa villet sige, at den fremmede Kultur har paatrykket dem sit Præg og gjort dem til unationale; det skulde være en Kamp mellem den nationale Kultur og den dermod fiendske fremmede Kultur; disse Ord blev sagt i 1883; og

365

det hele Parti stod som Bærere af den nationale Kultur, kjæmpende paa Liv og Død med Modstandere, som repræsenterede det fremmede.

Men naar saa denne Tale sees i Lys af hvad der sker nu om Dagen, saa faar Taleren fra 1883 et Slag paa Munden; nu er det ikke Høirepartiet, men en Del af Bærerne af den nationale Kultur, som skal repræsentere den fremmede Kultur. Konsekvensen synes unegtelig at være gaaet fløiten. Men det er ikke her Opgaven at lægge disse Inkonsekvenser frem; jeg vilde kun pege paa, hvor høist uheldig det er gaaet med den omtalte Paastand.

370

375

I Virkeligheden er den norske Bondekultur for en stor Del en national Tilegnelse af den nyere almindelige europæiske Kultur, foregaaet paa samme Maade som Tilegnelsen af Kulturen i Middelalderen.

Ser man Kulturens Ytringer og indre Kjendemerker, saa forstaaes det, at den

norske Bondestand ikke er upaavirket af den almindelige Kulturs Bevægelser, om end Overgangen er meget langsom. Ser vi saaledes paa vore Nationaldragter, saa tror vi, at de er saa særdeles norske. Men Sagen er, at disse Dragter repræsenterer Bondens Opfatning af de almindelige europæiske Moder. Tager vi
385 Husene, saa afviger disse i de mest afsides Bygder til forskellige Tider maaske ikke saameget fra hinanden; men i de mægtigste Bygder har Huserne forandret sig efter Tidernes forskellige Krav.

Levesættet er ogsaa paavirket paa mange Maader, og forsaavidt som vi kan tale
390 om nogen national norsk Kunst, saa er den ikke stillestaaende, men i Udvikling og under Paavirkning af den almindelige europæiske Kultur.

Vi former os derefter et tredie Spørgsmaal. Er der nu i Norge to indbyrdes stridende Kulturer? En europæisk, som har indsuget den høiere og høieste
395 Dannelse, altsaa den europæiske, og en national? Skal disse staa ligeoverfor hinanden som Erobreren paa den ene [Side] og den overvundne paa den anden; er Forholdet det samme som det engang var mellem Angelsachser og Normanner i England? Da maa vi spørge: hvor er da denne norske Kultur, som staar grundfiendsk mod den europæiske Kultur? Hvor findes denne specifikt
400 norske Kultur? Den gamle norske Kultur fra Middelalderen er det ike; thi den er sandelig hensovet. I det 15de -16de Aarh. var der en almindelig Opløsning og Raahed; den høiere Dannelse var ikke repræsenteret i nogen Udstrækning; der var saadant Virvar i alle Forhold, at det meste gikk tilgrunde. Nu paastaaes det, at det er Bonden, som skal repræsentere den urgamle norske Kultur, som han
405 har bevaret. Men Historien lærer os ikke det. Historien viser os, at den norske Bondestand efter 1550 jævnlig har modtaget Paavirkning udenfra, og at det, som vi kalder unationalt, i Virkeligheden for en stor Del kun er national Tilegnelse af den almeneuropæiske Kultur.

410 I Middelalderen tilegnede vi os ogsaa det almene paa den samme Maade, og det maa saa være.

Gaar vi f.Ex. til de norske Eventyr, som vi jo har anseet for specielt nationale, saa har vi her Bondens Bearbejdelse af de almindelige europæiske Eventyr, en
415 Bearbejdelse, som man i en vis Henseende, cum grano salis, kan sætte ved Siden af eller parallellisere med Messels Anvendelse af sin Samtids Literaturretninger; dog har Messels Overførelse selvfølgelig været en langt anderledes original. Men begge disse to Retninger har sat noget ind i de almindelige europæiske Ideer; de

420 har bragt noget norskt ind, et Element af Humor nemlig, saaledes at den norske
Bondes Eventyr har meget mere Humor end f. de tyske; der findes altsaa her
noget virkeligt norskt.

Bevægelsen har foregaaet langsomt, men sikkert. Det fremmede er blevet
425 optaget og bearbejdet af Nationen; Eventyrene er ikke oprindelig norske; man
finder dem igjen i tyske Eventyr fra det 17de Aarhundrede; men der er kommet
meget nationalt til, som gjør, at de tiltaler os.

De, som nu i vor Tid har modtaget de første Impulser udenfra, har netop stillet
430 sig i et velvilligt Forhold til sine mindre heldigt stillede Landsmænd.

Helt fra Absalon Pedersøn, Peder Claussøns og Jens Nilssøns Tid har det
nationale gjort sig gjældende, og det selv i denne Humanismens Tid.

435 Dette Forhold mellem det nationale Element og den høiere Dannelse har altid
været det samme; man vil ikke til nogen tidligere Tid kunne paavise nogen
virkelig Kamp mellem disse to Elementer, og det kan man heller ikke i vort
Aarhundrede. Der skal ikke kunne paavises nogen speciel norsk Kultur i den
Forstand, at den skulde være fiendtlig mod den almene, og Talerne fra
440 Odelstinget i 1883 skal ialfald have ondt for at paavise det. Men
Nordmændene har tilegnet sig den almene Kultur paa en selvstændig og
national Maade, og de kan vel ogsaa smigre sig med samtidig at have givet noget
tilbage. Vort Aarhundrede kan saaledes opvise en nationaliseret almen Kultur.

445 Denne samme slemme høiere Kultur har man dog stræbt at bringe ud over hele
Landet. Tilstrømningen til Universitetet tyder heller ikke paa noget
Fiendskabsforhold til den Dannelse, som der bydes, og den skulde dog være den
farlige. Ser man paa, hvad der virkelig har foregaaet, saa viser det sig, at den
norske Bonde ikke har stillet sig fiendtlig mod den fremmede Kultur, men at
450 han har stræbt efter Ævne at tilegne sig den. Jeg vil her nævne en liden
Omstændighed, som dog har sin Betydning, og som er ganske karakteristisk;
man skal lægge Mærke til, at Bønderne har haft en stor Tilbøielighed til at
nærme sig den høiere Kultur, selv om det har ytret sig blot i Tilegnelsen af dens
tarveligste Former; saaledes har de haft stor Lyst til at skaffe sig fine Navne.
455 Dette kan vel opfattes som et misforstaaet Forsøg paa at komme over i en anden
Kultur, som man har villet have, naturligvis et ganske ubevidst Forsøg.

Naar der tales om de to Kulturer, saa misforstaar man ofte Sagen og taler om
460 deraf forskellige Livsvilkaar betingede Levesæt, men det vedkommer ikke
Spørgsmaalet om de to Kulturer eller Kampen mellem dem. Det er ikke
Kampen mellem Rødgrød og Vandgrød, Sølvsket og Træske det her gjælder. Jeg
holder meget paa det nationale Levesæt, jeg kan endog være med at holde paa
Vandgrød, om jeg end maa tilstaa, at jeg personlig ikke er meget glad i den; men
465 om jeg holder paa Vandgrød, Vadmæl o.s.v., saa vil jeg dog ikke derfor opgive
den almene Kultur. Dersom den norske Bondestand vilde værges sig mod det
19de Aarhundredes almene Kultur, saa havde den dog ikke noget ublandet
nationalt Standpunkt; thi den er tidligere paavirket af og har tilegnet sig det
17de og 18de Aarhundredes almene Kultur, og skulde der da være nogen Kamp,
470 saa maatte det være en Kamp mellem den nationale Kultur fra det 18de
Aarhundrede og den almeneuropæiske fra det 19de Aarhundrede, men ogsaa
dette kan benegtes. De, som repræsenterer den udenlandske almene Kultur, har
nok allerede for længe siden begyndt paa et Nationaliseringsarbejde med den;
det, som man modtager udenfra, det kan man øieblikkelig begynde at bearbejde
475 med det samme; man behøver aldeles ikke at bo i en Fjeldbygd for at kunne
nationalisere det udenfra modtagne.

Det, som tiltrænges til Kulturens Tilegnelse, er et Arbejde med Personlighedens
Udvikling, forskelligt efter dennes individuelle og nationale Forhold.

480 Men denne Tilegnelse af Kulturen, er ingen tankeløs Tilegnelse. Man raaber paa
Tidens store Tanker; store skal de naturligvis være, og dog var det dem, som hin
Røst fra 1883 vilde erklære Krig; thi de store Tidens Tanker er kun sjelden
nationale. Men hvad de ikke er, det vil de kunne blive.

485 Vort Folk staar ikke denne almene Kultur fjernere, end at det af al Magt har
stræbt at faa Del i den, og dog skulde ikke Intelligensen i vort Land være folkelig
som i Frankrige og England, den skal ikke have sin Rod i Folket; Meningen med
denne Paastand er dog ikke stor. Hvis det er Meningen, at der i England og
490 Frankrige findes en særegen paa Bonden bygget Kultur, saa er det usandt. Det
rette Forhold er, at Kulturen i England og Frankrige faar større Stof indenfor
Landet end i de mindre Lande, men deraf følger ikke, at ikke ogsaa disse yder sit
Bidrag til den almene Kultur, ogsaa de kan give noget igjen. Det er en stor
Misforstaaelse det, at de mindre Lande skulde staa udenfor den almene Kultur.
495 Mindre Folk er netop henvist til at søge Impulser fra de større Folk, fordi de
ikke selv har Kræfter nok til at være originale paa alle Omraader; selv de større

Folk maa her ofte erklære sig fallit. Ogsaa de maa gaa udenfor, og da skulde
altsaa Intelligensen efter norsk Opskrift ikke være folkelig. Selv England,
500 Shakespeares og Sheridans Land, kan ikke altid alene holde den Del af
Intelligensen oppe, der bærer den dramatiske Kunst. Intelligensen er, som sagt,
ofte nødt til at søge sit Stof udenfor Landet selv. Men der kommer endnu et
Moment til, den høieste Intelligens vil naturligvis være henvist til en mindre
Kreds; denne Kreds har da den Pligt at forplante Kulturen videre, og den maa
505 gjøre det paa den Maade, at den ikke berøves sit nationale Element. Kulturen
skal Intelligensen stadig bringe videre ud over; der vil dog altid blive dem, hvem
Kulturen kun naaer i en sparsom Grad; men i denne Retning kan ingen
Bebredelse gjøres vor Intelligens; thi den har optaget og tilgodegjort det, som
Bonden gjemte og derved reddet det fra Tilintetgjørelse.

510 Men jeg forstaar, at denne Tanke kan have kommet frem og have ledet mange
vild, naar man nemlig har betragtet det, som om der stod en den anden fiendtlig
Kultur ligeoverfor hinanden. En anden Sag er det, at det ikke lader sig benegte,
at den ene Klasse ikke har vist den anden Klasse alt det Hensyn, som den burde.
515 Men den derved fremvoxede Uvillie hænger igjen sammen med den for vort
Folk egne Mistænksomhed. Saadanne Folk kan rettes paa, og der har vi et stort
Arbejde for os selv; men det udføres ikke gennem Kamp, men i Fred og
Venskab. Man maa se at virkeliggjøre Wergelands Sværmerier med Fornuft,
men ikke som Wergeland gjorde.

520 Jeg kan herom fortælle en paalidelig, ganske betegnende Historie. Han var som
bekjendt Rigsarkivar, og Rigsarkivet laa den gang øverst oppe paa Fæstningen;
naar der nu kom en rigtig Ostebonde til Byen, saa skulde Wergeland strax have
ham op i Rigsarkivet; men naar saa den fra Bonden udstrømmende
525 Gammelostlugt begyndte at genere ham, saa expederede han simpelthen uden
mange Omstændigheder Bonden ud. Han var dog Vadmels-theoriens første
Forkjæmper. Det ydre frastødende er nu i store Dele af Landet borte og dermed
ogsaa Frygten for at skræmmes af Gammelostens Indvirkning paa
Lugteorganerne.

530 Bondestanden har hævet sig op og under denne Forudsætning tror jeg, at man
uden Wergelands Inkonsekvenser kan optage Arbeidet paa en reel Maade paa at
nærme de to Klasser mod hinanden. Snakket om de to Kulturer er grebet ud af
Luften og har gjort meget Skade. Naar jeg har nævnt Bentsens Ytringer, saa har
535 det været for at finde en Form for de Meninger, som jeg har forsøgt at

bekjæmpe.

Mit Resultat er da altsaa følgende:

540

1. Norge er et Land, hvor det indvandrede Element er forholdsvis svagt udenfor Bergen.

545

2. Dette fremmede Element betinger ingen speciel fremmed Kulturs Indtrængen.

550

3. Tilegnelsen af den almene Civilisation, den europæiske Kultur virker ikke hos os mere end andre Steder til at gjøre Bærerne af den høiere Intelligens fremmede for sit Folk. Norges hidtidige Udvikling beviser intet i denne Retning.

555

Kilde

Morgenbladet nr. 533-534, 21. oktober 1886

560

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/er-der-i-norge-et-folk-eller-to-folk-en-kultur-eller-to-kulturer>

565

570